

Залучення ресурсного потенціалу громадянського суспільства до забезпечення соціальної безпеки України

О. СИДОРЧУК,
кандидат наук з державного Управління
Львівський регіональний інститут державного управління
м. Львів

У статті обґрунтовано доцільність залучення ресурсного потенціалу інститутів громадянського суспільства до забезпечення соціальної безпеки України. Здійснено систематизацію факторів, що перешкоджають розвитку громадянського суспільства та його залученню до забезпечення соціальної безпеки. Запропоновано систему напрямів діяльності та заходів, реалізація яких сприятиме інституціоналізації механізмів залучення ресурсного потенціалу громадянського суспільства у забезпечення соціальної безпеки України.

В статті обоснована цілесобразність вовлечения ресурсного потенциала институтов гражданского общества в процессы обеспечения социальной безопасности Украины. Осуществлена систематизация факторов, препятствующих развитию гражданского общества и его вовлечению в обеспечение социальной безопасности. Предложена система направлений деятельности и мероприятий, реализация которых будет способствовать институционализации механизмов вовлечения ресурсного потенциала гражданского общества в обеспечение социальной безопасности Украины.

The article proves the usefulness of involving resource potential of civil society to the process of providing of social security in Ukraine. Factors hindering the development of civil society and its involvement to the provision of social security are systemized. Directions of institutionalization of mechanisms of civil society resource potential involvement to the provision of social security of Ukraine are proposed.

Ключові слова: соціальна безпека, громадянське суспільство, ресурсний потенціал.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Українське суспільство у нинішній час зіткнулось з найбільшими викликами з моменту набуття Україною незалежності. Гостра системна криза, в якій опинилась країна, спричинила хвилю громадянської самоорганізації – починаючи від подій на Майдані в листопаді 2013 – лютому 2014 рр. і до необхідності протистояти військовій агресії на сході України. Під загрозою опинилось саме існування України як незалежної держави. Водночас всі ці драматичні події сприяли згуртуванню і становленню української політичної нації та засвідчили великий потенціал громадянської самоорганізації в українському суспільстві.

У ситуації, що склалася, під загрозою в першу чергу опинилась соціальна безпека українського су-

спільства – як стан захищеності соціальних інтересів особи і суспільства від впливаючих на них загроз національній безпеці¹. Очевидно, що неможливість захистити навіть базові потреби і інтереси громадян створюють соціальну напругу та, як наслідок, реальну загрозу керованості внутрішніх процесів у державі та можливостям подолання глибокої системної кризи, в якій опинилась Україна.

Виходячи із зазначеного вище, забезпечення соціальної безпеки українського суспільства (яка розуміється як складова загальнонаціональної безпеки) має стати центральним концептом, біля якого повинна структуруватися діяльність всіх гілок влади на всіх її рівнях, бо саме гарантування як мінімум базового рівня соціальної безпеки є необхідною передумовою реалізації всіх інших реформ. Зрозуміло, що в контексті управлінської діяльності соціальна безпека повинна включати в себе також відповідні механізми

¹Новікова О. Ф. Соціальна безпека: організаційно-економічні проблеми і шляхи вирішення / О. Ф. Новікова. – Донецьк: ІЕП НАН України, 1997. – С. 27.

(організаційно-управлінські, правові, економічні, інформаційно-комунікативні, фінансові, кадрові), здатні забезпечити соціальну безпеку, залучати та ефективно використовувати необхідні для цього ресурси.

Враховуючи, що протягом найближчих років українському суспільству доведеться долати кризові явища фактично в усіх сферах суспільного життя та жити в умовах жорсткої економії, впровадження ефективних механізмів залучення різноманітних (насамперед – людських) ресурсів на некомерційній основі стає вкрай актуальним. А те, що такі ресурси в країні є – переконливо засвідчили події 2013–2014 рр. І саме ці ресурси, за умови створення відповідних інституційних механізмів їхнього розвитку та залучення, можуть стати важливою складовою загального механізму забезпечення соціальної безпеки українського суспільства. Громадянське суспільство повинно розглядатись саме в якості цінного ресурсу подолання кризи та реалізації реформ.

Проблема полягає в тому, що, по перше, ці інституційні механізми на цей момент є нерозвинутими, і, по-друге, в існуючому вигляді вони не відповідають тій ситуації, в якій опинилось українське суспільство, та викликам, які постали перед Україною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. У сфері як наукових досліджень, так і практичної діяльності питання соціальної безпеки вже стало інтегруючим багатоаспектним концептом, що поєднує дослідження і практичну діяльність у різних сферах, які стосуються питань захисту соціальних інтересів особи і суспільства від впливу факторів, які їм загрожують.

Так, питання соціальної безпеки використовується при розробці соціальної політики держави, де забезпечення соціальної безпеки розглядається як одна з пріоритетних складових національної безпеки²; досліджується зв'язок соціальної безпеки із можливостями розвитку особистості³; в науковий обіг вводиться поняття «соціальна безпека підприємства»⁴ та ін. Це свідчить про значний евристичний та інтеграційний потенціал поняття «соціальна безпека» при

дослідженні різних сфер соціально-відтворювального процесу у суспільстві, а також про значущість соціальної безпеки для цього процесу. Водночас, зв'язок між соціальною безпекою українського суспільства та рівнем розвинутої в ньому громадського сектору ще досліджено недостатньо. Хоча коло питань розвитку громадянського суспільства в Україні є дуже широким і торкається майже всіх аспектів та чинників його розвитку⁵, але саме потенціал українського громадянського суспільства в сфері забезпечення соціальної безпеки та шляхи його залучення залишаються фактично недослідженими.

Також слід відзначити, що, незважаючи на те, що існуюча на цей момент нормативно-правова база забезпечення соціальної безпеки є доволі розвинутою та детальною, саме в аспекті розвитку громадянського суспільства та залучення його потенціалу до забезпечення соціальної безпеки вона є в значній мірі неузгодженою та непослідовною. Це не сприяє становленню дієвих механізмів розвитку та залучення потенціалу інститутів громадянського суспільства до забезпечення соціальної безпеки.

Мета дослідження – систематизувати фактори, що перешкоджають розвитку громадянського суспільства та його участі у забезпеченні соціальної безпеки та обґрунтувати систему напрямів діяльності та заходів, реалізація яких сприятиме інституціоналізації механізмів розвитку та залучення ресурсного потенціалу громадянського суспільства до забезпечення соціальної безпеки України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Існуюча в Україні система забезпечення національної безпеки виокремлює соціальну безпеку серед її складових, але ні в переліку загроз соціальної безпеки, ні в основних напрямках її забезпечення не зафіксовані роль громадянського суспільства, його завдання, механізми його взаємодії з іншими суб'єктами суспільних відносин. Так, Закон України «Про основи національної безпеки України»⁶ включає до переліку суб'єктів забезпечення національної безпеки громадян та об'єднання громадян (ст. 4); серед пріоритетів національних інтересів відзначено розви-

²Новікова О. Ф. Соціальна політика в системі державного та регіонального управління / О. Ф. Новікова // Формування ринкової економіки : зб. наук. праць / М-во освіти і науки України, ДВНЗ "Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана"; [відп. ред. О. О. Беляєв]. Спец. вип., т. 2 : Соціально-трудові відносини: теорія та практика : у 3 т., 2010. – С. 201.

³Повстин О. В., Саміло А. В. Соціальна безпека суспільства як фактор впливу на розвиток особистості / Повстин О., Саміло А. // Збірник статей VI Всеукраїнської наукової конференції «Гуманітарні аспекти формування особистості», 27 квітня 2012р. – Львів: ЛДУ БЖД, 2012. – С. 215–223.

⁴Антонюк П. П. Теоретико-концептуальні підходи до поняття "соціальна безпека" підприємства: характеристики, переваги, недоліки [Електронний ресурс] / П. П. Антонюк // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Сер. : Економічні науки. – 2013. – № 1. – С. 214–219. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vzhdtu_econ_2013_1_49.pdf

⁵Громадянське суспільство України: сучасний стан і перспективи впровадження Європейських стандартів взаємодії з державою: збірник матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (12 грудня 2013 року, м. Київ) / упоряд. В. М. Яблонський, О. А. Корнеєвський, П. Ф. Вознюк. – К. : НІСД, 2014. – 192 с. – (сер. «Громадянське суспільство», вип. 1).

⁶Закон України «Про основи національної безпеки України» // Відомості Верховної Ради України, 2003. - №36, ст.351 зі змінами від 27.03.2014. – №22, ст. 816.

ток громадянського суспільства, його демократичних інститутів (ст. 6). Водночас у переліку загроз національним інтересам і національній безпеці України (ст. 7) і в переліку основних напрямів державної політики з питань національної безпеки інститути громадянського суспільства в явній формі не згадуються (навіть коли мова йде про соціально-гуманітарну сферу).

Подібна ситуація склалася і зі Стратегією національної безпеки України «Україна у світі, що змінюється»⁷, де серед нагальних завдань політики національної безпеки (п. 2.2) розвиток громадянського суспільства відсутній; серед переліку загроз національній безпеці недостатня розвиненість інститутів громадянського суспільства та їх слабка участь у процесах соціального розвитку та управління також не згадуються (п. 3). Відповідно, перелік ключових завдань політики національної безпеки (п. 4.3) також не містить завдань, безпосередньо спрямованих на розвиток громадянського суспільства та залучення його потенціалу до забезпечення національної (в тому числі – соціальної) безпеки.

Навіть нещодавно затверджена Указом Президента України «Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020»⁸, з одного боку, містить концептуальне положення, згідно з яким «головною передумовою реалізації Стратегії є суспільний договір між владою, бізнесом та громадянським суспільством» (ст. 5), але в той же час розвиток та участь інститутів громадянського суспільства відсутні і в Дорожній карті та першочергових пріоритетах реалізації Стратегії (ст. 3), і серед стратегічних індикаторів реалізації Стратегії (ст. 4). При цьому сфера відповідальності громадянського суспільства формулюється як контроль влади, життя відповідно до принципів гідності та неухильне дотримання Конституції України та законів України (ст. 5). Враховуючи, яку роль інститути громадянського суспільства (громадські організації та добровольчі/волонтерські рухи) відіграли та продовжують відігравати у подіях останнього року (від Революції Гідності і до підтримки українських військових на Сході України), звуження їхньої сфери відповідальності лише до контролю влади є необґрунтованим та недалекоглядним, та не сприяє залученню їхнього потенціалу до забезпечення національної (зокрема – соціальної) безпеки держави.

Показовою є доволі незначна увага, яку було приділено потенціалу громадянського суспільства в рамках Аналітичної доповіді Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України⁹. Як і в Стратегії сталого розвитку «Україна–2020» акцент зроблено на контролюючій функції інститутів громадянського суспільства. Зокрема, в сфері боротьби із корупцією відзначається, що неурядові організації мають бути залучені не лише до розроблення, а й до реалізації Антикорупційної стратегії, що забезпечить суспільну підтримку антикорупційних заходів влади; дослідження та оцінки НДО мають братися до уваги під час моніторингу ефективності антикорупційної політики, вони мають враховуватись при її коригуванні. Водночас, недостатньо розкрито потенціал громадянського суспільства в процесах децентралізації влади та розвитку місцевого самоврядування. У великому та, безперечно, змістовному розділі доповіді, присвяченому способам подолання соціальної кризи (розділ 3.3), інститутам громадянського суспільства та їхньому потенціалу фактично не приділяється уваги – тобто, громадянське суспільство традиційно не розглядається в якості реального суб'єкту, що має значний потенціал участі у соціальних перетвореннях.

Таким чином, можна зробити висновок, що на рівні нормативно-правової бази забезпечення національної безпеки має місце декларування пріоритетності розвитку громадянського суспільства, яке в подальших положеннях цих нормативно-правових документів не набуває необхідного розвитку і конкретизації. Існуюча нормативно-правова база потребує суттєвого доопрацювання в напрямку створення правових основ та механізмів реального (а не декларативного) залучення потенціалу інститутів громадянського суспільства до забезпечення національної безпеки.

Діюча на цей момент Стратегія державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні¹⁰ зазначених вище питань не вирішує, бо, по-перше, розроблялась поза контекстом питань залучення потенціалу громадянського суспільства до забезпечення соціальної безпеки, і, по-друге, не враховує радикальних змін, які відбулися в українському суспільстві протягом останнього часу.

⁷Стратегія національної безпеки України «Україна у світі, що змінюється» (затверджена Указом Президента України від 12 лютого 2007 року № 105, в редакції Указу Президента України від 8 червня 2012 року № 389/2012) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/105/2007/paran10#n10>

⁸Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» (схвалена Указом Президента України від 12 січня 2015 року №5/2015) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>

⁹Аналітична доповідь Національного Інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки». – К.: НІСД, 2014. – 148 с.

¹⁰Стратегія державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні (затверджена Указом Президента України від 24 березня 2012 року № 212/2012) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/212/2012>

У сфері наукових досліджень соціальної безпеки також залишається багато невирішених питань. Так, незважаючи на широке застосування в дослідженнях та практичній діяльності, поняття «соціальна безпека», його змістове наповнення ще не є остаточно визначеним¹¹. Також окремим питанням, що потребує вирішення, залишається розробка та впровадження механізму забезпечення соціальної безпеки суспільства, як на національному, так і на регіональному та місцевому рівнях. Так, Н. Коленда визначає механізм забезпечення соціальної безпеки як цілісну систему, «функціонування якої направлене на перешкоджання виникненню, послабленню або подолання загроз соціальній безпеці та підвищення її рівня шляхом впливу органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських організацій та самих громадян на соціальні процеси в суспільстві, що пов'язано з використанням ряду методів, заходів, інструментів і важелів з урахуванням загальноприйнятих принципів і критеріїв»¹². У структурі цього механізму автор виокремлює методи (економічні, організаційні, правові), ресурсне забезпечення (фінансове, нормативно-правове, інформаційне, кадрове), а також такі складові, як принципи, інституції, заходи, інструменти, важелі впливу¹³. В цілому погоджуючись із таким визначенням, не можна не відзначити його певну статичність та загальний характер – фактично воно являє собою структурований перелік складових частин такого механізму.

Реальне змістове наповнення такого загального розуміння механізму забезпечення соціальної безпеки та доведення його до рівня практики можливе лише в контексті складових соціальної безпеки. На наш погляд, перспективну з точки зору використання в практичній діяльності змістовну структуру соціальної безпеки вже запропоновано в роботах українських вчених^{14, 15, 16}. Зокрема, виокремлюються три макроструктурні складові соціальної безпеки: соціальна безпека держави, суспільства і людини. Ці складові є тісно пов'язаними та суттєво впливають одне на одного. Вони є похідними від визначених у законодавстві України про національну безпеку її об'єктів, де виокремлюються держава з її конститу-

ційним ладом, суверенітетом, територіальною цілісністю та недоторканістю; суспільство з його духовними, морально-етичними культурними, історичними, інтелектуальними та матеріальними цінностями, інформаційним і навколишнім природним середовищем; людина і громадянин з їхніми конституційними правами і свободами.

Аналіз сутності і змісту соціальної безпеки держави, суспільства, людини свідчить, що у забезпеченні переважної більшості з них українське громадянське суспільство має певний потенціал та навіть досвід діяльності. Подальшу розробку механізмів залучення потенціалу інститутів громадянського суспільства доцільно вести в контексті зазначених вище складових соціальної безпеки. Це дозволить:

- оцінити ресурсний потенціал інститутів громадянського суспільства у забезпеченні соціальної безпеки держави, суспільства, людини;
- розробити дієві механізми залучення потенціалу інститутів громадянського суспільства за участі відповідних органів державного управління та установ, що відповідають за ту чи іншу сферу соціальної безпеки.

В Україні з урахуванням досвіду громадської самоорганізації останнього року вже об'єктивно склалися достатні передумови для розгортання діяльності із залучення ресурсного потенціалу громадянського суспільства до забезпечення соціальної безпеки. Зокрема, в Україні наявна доволі велика кількість інститутів громадянського суспільства (об'єднань громадян, волонтерських рухів), до складу яких входять в тому числі і висококваліфіковані спеціалісти у тих чи інших галузях. Роста підтримка діяльності громадського сектору з боку бізнесу та громадян (у першу чергу в контексті захисту територіальної цілісності держави, допомоги вимушеним переселенцям з тимчасово окупованих територій). Також на концептуальному рівні створені необхідні базові нормативно-правові засади розвитку громадянського суспільства.

Але існують і значні перешкоди на шляху розвитку українського громадянського суспільства та залучення його потенціалу до забезпечення соціальної безпеки. Серед найбільш значних серед них дослідники відзначають, зокрема, наступні¹⁷:

¹¹Коленда Н. В. Соціальна безпека населення та її основні складові. /Н.В. Коленда // Науковий журнал «Збірник наукових праць SWorld», зареєстрований в наукометричній базі РИНЦ. – Випуск 1. Том 32. – Одеса: КУПРИЕНКО, 2013. – С. 27–32.

¹²Коленда Н. В. Сутність механізму забезпечення соціальної безпеки населення / Н.В. Коленда // Економічні науки. Серія "Економіка та менеджмент": Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. – Випуск 9 (34). Частина 1. – Луцьк, 2012. – С. 142.

¹³Там само.

¹⁴Ніколаєв Є. Б. Предмет соціальної безпеки / Є. Б. Ніколаєв // Вчені записки: зб. наук. праць / М-во освіти і науки України, ДВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана"; відп. ред. А. Ф. Павленко. – 2012. – Вип. 14. – Ч. 1. – С. 30–36.

¹⁵Новікова О.Ф. Соціальна безпека: організаційно-економічні проблеми і шляхи вирішення / О.Ф. Новікова. – Донецьк: ІЕП НАН України, 1997. – 460 с.

¹⁶Соціальна безпека: теорія та українська практика : монографія / [І. Ф. Гнибіденко, А. М. Колот, О. Ф. Новікова та ін.] ; за ред. І. Ф. Гнибіденка, А. М. Колота, В. В. Рогового. – К. : КНЕУ, 2006. – 292 с.

¹⁷Соціальний потенціал сталого розвитку: інноваційні механізми формування та використання: монографія / О.І. Амоша, О.Ф. Новікова, Ю.С. Залознова та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром.-сті. – Донецьк, 2014. – С. 90–91.

➤ слабка участь громадських об'єднань у формуванні, прийнятті та контролі за реалізацією державної політики, ухваленні стратегічних та поточних управлінських рішень;

➤ нерозвинені та недієві форми взаємодії органів державної влади та громадських об'єднань;

➤ низька активність та ініціативність інститутів громадянського суспільства в організації і проведенні консультацій з органами державної влади;

➤ недостатній рівень навичок та знань у представників громадянського суспільства при проведенні громадських експертиз;

➤ необґрунтованість та неналежна якість оформлення пропозицій інститутів громадянського суспільства щодо визначення позицій, потреб, інтересів у переважній більшості управлінських рішень;

➤ використання органами державної влади інститутів громадянського суспільства для формального представництва лише на етапі проведення консультацій;

➤ відстоювання інститутами громадянського суспільства вузького кола питань, які обмежуються груповими інтересами, а не суспільно значущими проблемами;

➤ низька ресурсна (фінансова, організаційна, кадрова, інформаційна, науково-методична, матеріально-технічна) забезпеченість інститутів громадянського суспільства;

➤ низький рівень фахових знань, дефіцит освіти, навичок і знань сторін щодо здійснення взаємодії державної влади та інститутів громадянського суспільства.

Події, які тривають з листопада 2013 р. по сьогодні, також виявили певні проблеми і перешкоди у розвитку українського громадянського суспільства. Експерти, зокрема, відзначили наступні серед них¹⁸:

➤ невідпрацьованість технології взаємодії громадянського суспільства з політичним середовищем;

➤ відсутність стабільних структурних зв'язків між організаціями;

➤ відсутність перспективних програм трансформації суспільства;

➤ фактична відсутність у складі громадянського суспільства такої важливої складової, як профспілки;

➤ брак серйозної роботи громадянського суспільства спрямованої на зменшення розколу між Сходом і Заходом України;

➤ слабкий зв'язок громадських організацій з населенням;

➤ нездатність громадських організацій домовлятися між собою.

Цілком очевидно, що розробка та впровадження дієвих нормативно-правових, організаційно-управлінських та інших механізмів залучення інститутів громадянського суспільства до забезпечення соціальної безпеки (за її основними складовими) та використання їхніх ресурсів потребує, зокрема, цілеспрямованої роботи по всіх зазначених вище проблемах та перешкодах.

Враховуючи все зазначене вище, ключовим завданням системи державного управління в сфері розвитку громадянського суспільства та залучення його ресурсів до забезпечення соціальної безпеки є координація та всебічна підтримка соціально значущої самоорганізованої діяльності громадян. У загальному вигляді це завдання може бути сформульоване як створення дієвих механізмів інституціоналізації взаємодії громадянського суспільства, влади та бізнесу в сфері забезпечення соціальної безпеки (нормативно-правових, організаційно-управлінських, фінансових, консультативно-методичних та інших – спрямованих на залучення потенціалу громадської самоорганізації та різноманітних інститутів громадянського суспільства до забезпечення соціальної безпеки). В свою чергу, задля реалізації цього завдання необхідно працювати за наступними ключовими напрямками:

1. Створення відповідної інфраструктури взаємодії громадянського суспільства і держави в сфері забезпечення соціальної безпеки.

2. Удосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності інститутів громадянського суспільства, зокрема – в сфері забезпечення соціальної безпеки.

3. Забезпечення науково-методичної та інформаційно-комунікативної підтримки практичної діяльності в цій сфері.

Першочерговими завданнями за цими напрямками, на думку автора, є наступні.

З метою створення інфраструктури взаємодії громадянського суспільства і держави у сфері забезпечення соціальної безпеки доцільною є реалізація наступних заходів:

1. Створити при Раді національної безпеки та оборони України спеціалізовану постійно діючу робочу групу, за обов'язкової участі представників громадської організації, волонтерських рухів та інших об'єднань громадян, діяльність яких спрямована на вирішення проблем, що загрожують соціальній безпеці українського суспільства, як на державному, так і на регіональному та місцевому рівнях. Метою діяльності цієї групи має стати організаційна, консультативна, інформаційно-комунікативна, науково-методична, кадрова та інша під-

¹⁸Майдан і громадянське суспільство - опитування експертів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.dif.org.ua/ua/publications/press-relizy/maidan-i-gromadjanske-suspiilstvo---opituvannja-ekspertiv.htm>

тримка діяльності Ради національної безпеки та оборони України з питань взаємодії з інститутами громадянського суспільства та залучення їхнього потенціалу до забезпечення національної безпеки України, в першу чергу – соціальної безпеки суспільства. Серед завдань та відповідних повноважень цієї робочої групи доцільно виокремити наступні:

- координація взаємодії інститутів громадянського суспільства із органами влади щодо залучення потенціалу громадської активності до забезпечення національної (та, зокрема, соціальної) безпеки українського суспільства;

- розробка рекомендацій для органів влади різного рівня щодо прийняття законодавчих актів, розробки та реалізації управлінських рішень, а також участь у розробці відповідних національних, регіональних та місцевих стратегій та програм щодо залучення потенціалу громадської активності до процесів забезпечення соціальної безпеки суспільства;

- замовлення, сприяння організації та підтримка проведення досліджень стану та динаміки розвитку громадянського суспільства та проявів громадської активності як в Україні в цілому, так і в окремих її регіонах;

- експертиза законопроектів, національних, регіональних та місцевих стратегій, програм розвитку щодо їх відповідності вимогам розвитку та участі громадянського суспільства у процесах їхньої розробки та реалізації;

- участь у розробці державної та регіональної соціальної політики, розробка в рамках національної, регіональних та місцевих стратегій і програм соціального розвитку систем заходів, спрямованих на накопичення та використання потенціалу громадської участі та інститутів громадянського суспільства.

2. Створити за підтримки Ради національної безпеки та оборони України, Кабінету міністрів України та за участі громадських організацій національний інформаційно-комунікативний портал задля розвитку громадянського суспільства і забезпечення його участі у вирішенні питань суспільного розвитку та безпеки. Основними функціями такого порталу мають стати:

- забезпечення оперативного інформування громадськості та об'єднань громадян щодо існуючої нормативно-правової бази їхньої діяльності та змін в ній (зокрема в сфері соціальної безпеки), за необхідності – надання коментарів та роз'яснень відповідними фахівцями;

- комунікація та обмін досвідом діяльності (за широким колом питань, в тому числі і з питань взаємодії об'єднань громадян із органами державного управління);

- публікація оголошень щодо перспективних соціальних проектів, гострих проблем, громадських обговорень проектів нормативно-правових актів та ін., спрямованих на вирішення питань соціальної безпеки суспільства;

- забезпечення зворотного зв'язку між усіма учасниками діяльності із забезпечення соціальної безпеки;

- створення умов доступу до нормативно-правової бази, коментарі спеціалістів щодо її застосування та ін.

3. Створити національну мережу регіональних ресурсно-моніторингових центрів як інструменту забезпечення ефективного та скоординованого залучення потенціалу громадянського суспільства до забезпечення соціальної безпеки на регіональному та місцевому рівнях. До основних функцій таких ресурсно-моніторингових центрів можуть бути віднесені:

- реалізація пілотних проектів з метою пошуку дієвих механізмів залучення інститутів громадянського суспільства до вирішення проблем, пов'язаних із забезпеченням соціальної безпеки суспільства;

- моніторинг стану та динаміки соціальної безпеки відповідних регіонів (за основними її складовими та напрямками забезпечення), завчасне виявлення існуючих загроз;

- забезпечення методологічної, методичної та інформаційно-комунікативної підтримки взаємодії регіональних та місцевих органів влади з інститутами громадянського суспільства та громадськістю щодо питань забезпечення соціальної безпеки на регіональному та місцевому рівнях;

- розробка та проведення тематичних науково-практичних семінарів та тренінгів для представників влади, бізнесу та громадських організацій щодо питань забезпечення узгодженої взаємодії при вирішенні питань соціальної безпеки (за основними її складовими і напрямками забезпечення);

- спільна з усіма основними суб'єктами (влада, бізнес, третій сектор) експертиза регіональних та місцевих нормативно-правових актів, стратегій, програм, угод щодо їх впливу на стан та динаміку соціальної безпеки на місцевому та регіональному рівнях, розробка відповідних рекомендацій щодо їх доопрацювання, в тому числі і щодо залучення потенціалу інститутів громадянського суспільства.

- розповсюдження набутого досвіду залучення інститутів громадянського суспільства до забезпечення соціальної безпеки.

4. Створити Фонд підтримки громадської самоорганізації у сфері соціальної безпеки. Фонд доцільно створити за участі держави, бізнесу та громадських організацій. Основне завдання Фонду – фінансова

підтримка діяльності інфраструктури розвитку громадянського суспільства та залучення його потенціалу до забезпечення соціальної безпеки (ресурсно-моніторингові центри, інтернет-портал), а також фінансування перспективних соціальних проєктів, спрямованих на забезпечення соціальної безпеки, що реалізуються інститутами громадянського суспільства (як самостійно, так і спільно з органами влади та бізнесом).

Другий напрям – удосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності інститутів громадянського суспільства – має включати такі заходи:

1. Розробити оновлену, з урахуванням існуючої ситуації, стратегію забезпечення соціальної безпеки України по всім її ключовим складовим та напрямам забезпечення. Основною метою цієї стратегії має стати створення та інституціоналізація системи механізмів забезпечення соціальної безпеки суспільства, включаючи питання створення та функціонування відповідної інфраструктури, нормативно-правового, організаційно-управлінського та фінансового забезпечення. Обов'язковим суб'єктом розробки та реалізації стратегії повинно стати громадянське суспільство, а обов'язковим її елементом - напрями і заходи щодо розвитку інститутів громадянського суспільства та залучення їхнього потенціалу до забезпечення соціальної безпеки.

2. Закріпити на законодавчому рівні необхідність проведення експертизи державних програм та стратегій, нормативно-правових актів, великих інвестиційних проєктів та угод щодо їх відповідності вимогам забезпечення соціальної безпеки суспільства. У відповідності із висновками експертизи має прийматися рішення щодо необхідності доопрацювання вищезгаданих документів.

3. Удосконалити нормативно-правові механізми обов'язкового включення питань соціальної безпеки (за її основними складовими та напрямками забезпечення) до переліку пріоритетних напрямів діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування на всіх рівнях (в межах їх компетенції).

Третій напрям – науково-методичну та інформаційно-комунікативну підтримку діяльності інститутів громадянського суспільства в сфері забезпечення соціальної безпеки – пропонується реалізовувати за допомогою наступних заходів:

1. Розробити систему показників для моніторингу участі інститутів громадянського суспільства в забезпеченні соціальної безпеки, результатів цієї участі за основними складовими соціальної безпеки, а також проблем, що перешкоджають залученню потенціалу громадянського суспільства до вирішення проблем соціальної безпеки.

2. Активізувати міжнародне співробітництво у сфері розробки та впровадження механізмів забезпечення соціальної безпеки суспільства за її основними складовими, в тому числі – механізмів участі інститутів громадянського суспільства в цих процесах.

3. Дослідити та адаптувати до українських умов світовий досвід участі інститутів громадянського суспільства у забезпеченні соціальної безпеки, з метою подальшої розробки і впровадження ефективних механізмів залучення потенціалу недержавного сектору до вирішення проблем, пов'язаних із забезпеченням соціальної безпеки українського суспільства.

4. Залучити кадровий потенціал науково-дослідницьких установ (вищі навчальні заклади, установи НАН України та ін.) та громадських організацій до проведення відповідних науково-прикладних робіт із вивчення, адаптації та розробки дієвих механізмів залучення потенціалу інститутів громадянського суспільства до забезпечення соціальної безпеки, а також до реалізації пілотних проєктів і розробки відповідних нормативно-правових актів, стратегій та програм різного рівня.

5. Розробити пакет науково-методичних матеріалів щодо підготовки стратегій (програм) забезпечення соціальної безпеки, в тому числі і через залучення потенціалу інститутів громадянського суспільства. Практичне значення такого пакету документів полягає в необхідності забезпечити оптимальний рівень деталізації стратегій (програм), а також зафіксувати необхідні елементи стратегії (програми) забезпечення соціальної безпеки суспільства на різних рівнях (національному, регіональному, місцевому).

6. Сприяти активізації участі інститутів громадянського суспільства у забезпеченні соціальної безпеки через організацію та проведення круглих столів, конференцій та інших заходів, спрямованих на залучення їхнього потенціалу до вирішення проблем соціальної безпеки суспільства. Відповідні заходи на регіональному рівні доцільно організувати на базі ресурсно-моніторингових центрів, мова про які йшла вище.

Висновки. Викладені рекомендації містять обґрунтування основних напрямів і змісту діяльності із залучення потенціалу громадської самоорганізації та інститутів громадянського суспільства до забезпечення соціальної безпеки. На думку автора, практична реалізація запропонованих напрямів діяльності сприятиме, з одного боку, розвитку громадянського суспільства в Україні, а з іншого – дозволить більш ефективно долати загрози, які виникають у сфері гарантування соціальної безпеки українського суспільства за рахунок залучення ресурсів громадянського сектору українського суспільства.